

KANSAN ELINVOIMAA KOKOAMASSA – IVAR WILSKMANIN VOIMISTELUN JA RUUMIINHOIDON IDEOLOGIAA 1870– 1920

Tässä artikkelissa on tarkoitus käydä aatehistoriallista dialogia suomalaisen voimisteluliikkeen voimahahmon, Ivar Wilskmanin (1854–1932) tekstien kanssa. Niistä ei ole vuosikymmeniin kirjoitettu tarkempaa analyysia, vaikka yleisesti tunnustetaan Wilskmanin olleen mm. Viktor Dammia ja Viktor Heikeliäkin merkittävämmän ja varsinkin Heikelin jälkeen arvovaltaisimman voimistelun ja ruumiinhoidon profeetan. Häntä ei tässä tarkastella fennomaanina liikuntamiehenä tai -organisaattorina, sillä sellaista analyysia on urheilun historiassa viljelty riittämiin, vaan suomalaisen nuorison ('nuoruus' ulotettiin tutkimusajankohtana n. 9–12 ikävuodesta aina 24 ikävuoteen asti) elämän hallinnan asiantuntijana ja voimisteluliikkeen ideologina.

Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan rakentumisen aikoihin, 1880-luvulta 1920-luvulle, Wilskman esiintyi kansanomaisista kieltä käyttävänä julkisena moralistina, jolla oli oma sekä ulko- että kotimaisista aineksista muokattu, joukkoja liikkeelle patistava ja yhtenäistävän kansallisuusaatteen läpikutkema sanomansa. Nuoriso oli vuosisadan lopun yleiseurooppalaisessa kasvatuskeskustelussa juuri se kriittinen joukko jonka integrointi yhteiskunnan höydyllisiksi, työ- ja puolustuskuntoisiksi jäseniksi käsitettiin pikaista ratkaisua vaativaksi 'kansa-

kuntien elinkysymykseksi'. Erilaiset nuorisoliikkeet, NMKY, raittiusliike, partio, Wandervogel, nuorisoseuraliike, urheiluseurat jne. ottivat tehtäväkseen kansalaiskuntoisen, 'siveellisen' ja 'puhtaan' ihmisen luomisen. Nuoriso ymmärrettiin uutta luovaksi 'voimaksi', joka saattoi kaataa sääty- ja luokkarajoja ryhtyessään jonkin suuren aatteen, kuten Wilskmanilla voimistelun ja 'ruumiinhoidon' soihdunkantajiksi. Nuorisosta toivottiin etujoukkoa eripuraisten ja sosiaalisten epäkohtien vaivaamien kansakuntien eheyttämiseen. Valtiovallan suojelusta nuo-liikkeet alkoivat tosin nauttia vasta sitten, kun olivat kasvaneet suurempiin mittoihin ja osoittaneet arvonsa kansalaisten koulumisessa.

Ihmiselämän rationalisointiin erikoistuivat sivistysporvariston uutuusvalistajat kansankoulunopettajista hygieenikkoihin. Heidän arvovaltansa kohoaminen ja sosiaalinen nousunsa virkavallan rinnalle oli viime vuosisadan lopulla vallinneiden kunniallisuuden ja meriitin mittapuun arvioiden Suomessakin varsin kivuliasta. He etsivät sellaista maailmankatsomusta, kaikenkattavaa 'elämänfilosofiaa' ja siitä johdettua poliittista retoriikkaa, millä määritellä Suomen 'kansan' konservatiivisia, snellmannilais-yrjökoskislaisia määritelmiä reformistisemmin. Se kävi päinsä elämän kehittymisen ja täydellistymisen (vrt. evolutionismi eri muodoissaan) käsitteiden avulla. Kansanvalistajat uskoivat olevansa kehityksen airueita, dynaamisemman ja tehokkaamman yhteiskunnan esitaistelijoita. Itse elämän käsitekin sai heidän ajattelussaan ainakin kahdenlaisia edistyksellisiä yhteiskunnallisia merkityksiä.

Ensinnäkin keskiluokka asetettiin – enemmän tai vähemmän tietoisesti – kuvaannollisesti vastaamaan ihmiselämän nuoruutta. Etenevä porvarillisuus ladattiin näin nuoruuden 'voimilla'. Kääntäen: nuoruuteen sisällytettiin sitä yhteiskunnallistettua 'energiaa', jota tuli koota ja suunnata hyödyllisiin tarkoituksiin kuin pääomia. Nuoruus ymmärrettiin myös ikäkaudeksi, jolloin elämä seksuaalisuuden ja psyyken kehittyessä virtasi voimakkaana ja kontrollia tarvitsevana. Näin ollen siinä piili vaaransa, olihan se ihmisen etsikkoaikaa. Nuoruudessa ratkesi tulisiko hänestä yhteiskunnan tukipylväs vaiko valtion holhokki. Nuorison ruumiinhoitoon erikoistuneet käsittivät pitävänsä hallussaan sellaista tietoa, joka antoi heille vallan johdatella nuorten kehitystä yhteiskunnallisesti toivottaviin uomiin ja päämääriin.

Toiseksi, tuon asiantuntemuksen uskottiin oikeuttavan vaatimaan ruumiittain koulintavaltaa pois, kuten Wilskman halveksien huomautti,

"keiltä tahansa korpraaleilta", niiltä auktoriteeteilta, jotka olivat 1880-luvulle asti määränneet voimistelun tahdin, niille eksperteille, jotka olivat saaneet alan koulutuksen. Toisin kuin Ruotsissa, missä sotilashenkilöt pysyivät voimistelun johdossa, Suomessa pappissäädyn jälkeläiset, Heikel ja Wilskman, ryhtyivät yliopistomiehinä tekemään voimistelusta maallistetun massaliikkeen.

Edelläsanottu ei merkitse sitä, etteikö suomalaisen ruumiinhoidon politisoinnissa olisi esiintynyt militaristisia äänenpainoja. Voimistelu ja hygienia palvelivat Wilskmanillekin vuodesta 1902 ja varsinkin kansalaissodan jälkeen esikouluna armeijalle. Hän ei kuitenkaan halunnut voimistelun sitoutuvan suojeluskuntiin, kun sitävastoin radikaalimpi Lauri Pihkala erosi SVUL:sta vuonna 1917 ja ryhtyi organisoimaan suojeluskuntia.

Wilskman keskittyi modernisoimaan voimistelun ja ihmisen ulkoisen ja sisäisen ruumiinhoidon. Hänelle ei helleenisen ihmisihanteen, sopusuhtaisen, terveen ruumiin ja kohtuutta kunnioittavan mielen saavuttaminen *mens sana in corpore sano*-hengessä riittänyt, vaan hän esitti totaalisempien ruumiin ja mielen hallinnan menetelmien käyttöönottoa. Herrasväen lajien, metsästyksen, purjehduksen, tenniksen, miekkailun jne. tuli tehdä tilaa kansanomaisille, mutta säännönmukaisiksi ja vähemmän 'barbaarisiksi' muokatuille lajeille, hiihdolle, painille, peleille ja otteluille.

1800-luvun lopun 'nuorelle' ihmisyydelle asetettujen tieteellisteknisten vaatimusten valossa raamatun ruumiinhoidon ohjeet alkoivat näyttää aikansa eläneiltä, eiväthän ne tunteneet ihmisruumiin lainalaisuuksia kovin syvällisesti. Biologien ja patologioiden löydöt viittasivat niin vakaviin, 'korkeampaa' elämää vahingoittaviin perinnöllisyyden ilmiöihin, pahimpana niistä degeneraatio i. suvusta huonontuminen, että kristilliset 'puhtauden' ja katumuksen harjoitukset arvioitiin voimattomiksi uhkaavan 'rappion' edessä. Oli löydettävä tieteellisiä tervehtymisen ja (rodun)jalostumisen metodeja joka kansalaisen käyttöön. Suomalaisessakin liikuntakirjallisuudessa siteerattu, vuosisadan vaihteen johtava saksalainen yhteiskuntabiologi Ernst Haeckel näkikin urheilun ja voimistelun sivistyksen viime saavutuksina degeneroitumisen estämiseksi ja ihmiskunnan pelastamiseksi.

Myös Wilskmanilla oli retorisena pelonkohteena *degeneraatio*, minkä merkkejä hän paikansi eritoten kaupunkien säätyläisten 'liikkumattomasta', ihmistä ja kulttuuria turmelevasta elämäntavasta, mutta

myös yksipuolisesta ruumiillisesta työstä. Kun ruotsinkieliset ruumiin reformaattorit löysivät degeneraatiota sivistymättömistä 'mongolisuomalaisista', niin Wilskman sijoitti sen pääasiassa yhteiskunnan lukeviin ja ajatteleviin kerroksiin, ruotsinkieliset mukaanluettuna. Molempien, sekä nuorsuomalaisten, joihin Wilskman kuului että ruotsinmielisten liikuntaideologioissa kansakuntaa 'uudistavaa voimaa' ammennettiin kuitenkin samasta lähteestä, nuorison säännellyistä ruumiillisista harjoituksista. Voimistelu oli Wilskmanille talonpojan maatyötä ja tehdastyöläisen uurastusta tehokkaampi suomalaisen ruumiin regenerointimenetelmä. Sen ideologisenä päämääränä oli kansallisen yhtenäisyyden palauttaminen yhteiskuntaluokkien ja yhteiskunnan suuremman 'energisyiden' i. tehokkuuden tasolla. Nuorison fysiikan ja mielen rakentaminen voimistelun ja hygienian yhteisvoimin oli tärkeä osa koko kansakunnan ruumiin 'uudistamista'.

KIRJALLISEN TYÖN TAUSTA JA YMPÄRISTÖ

Suomeen voimistelu rantautui Ruotsista 1830-luvulla. Se levisi ensin ylioppilaiden keskuuteen, siihen joukkoon, josta myöhemmin kasvoi Wilskmanin hoivissa voimistelun etujoukko (esim. vuonna 1900 yliopistolla voimisteli n. 300 henkeä kuukaudessa, 1870 heitä oli ollut viitisenkymmentä). Seuraavalla vuosikymmenellä fyysinen kasvatus alettiin hyväksyä virkamiesten lasten yksityiskoulujen opetusohjelmiin. Näin voimistelu oli aluksi suomalaisen eliitin jälkeläisten ruumiin kehittämisen palveluksessa.

1870-luvulla voimistelulle alettiin asettaa saksalaisten esikuvien mukaan kollektiivisia, kansallisia vaatimuksia. Vuoden 1878 asevelvollisuuslain tultua säädetyksi asiantuntijapiireissä arveltiin, että kutsuntoihin ilmaantuisi vain 'raakkeja', ja uutta sotilaskuntoisuuden käsitettä, joka sisälsi kurin, puhtauden ja terveyden vaatimukset, alettiin käyttää voimistelun ja urheilun propagandassa. Fyysiset harjoitukset saivat koko kansakunnan tervehdyttämisen merkityksen; kyse ei enää ollut yläluokan individualistisista, yksilön luonnetta kasvattavista peleistä ja huveista, vaan vakavahenkisestä kansallisesta ruumiinharjoituksesta.

Jo 1870-luvun mittaan Wilskmanille kasvoi se vakaumus, että nimenomaan voimistelu oli koko kansan fyysisen kunnon nostamisen

perusta, ja tottahan voimistelun ja urheilun todellinen läpimurto 1880–90-luvuilla sitten tervehdyttikin varsinkin kaupunkilaisnuorisoa. "Ryypiskelyyn ja epäilyttävään huvitteluun" taipuvainen kansa koontui tuhatmäärin seuroihin, voimisteluesityksiin (vuodesta 1884), voimistelujuhille (mm. 1886, 1894, 1900) ja urheilukilpailuihin (vuodesta 1888). Valtiollisesti voimistelu vaan ei vielä saanut tunnustusta. Vaikka mm. valtiopäivillä keskusteltiin vuosina 1885 ja 1888 voimistelun asemasta, se ymmärrettiin yhä pikemmin virkistykseksi kuin vakavaksi ruumiinharjoitukseksi. Voimistelun opetukselle oli kuitenkin jo luotu puitteet, kun Helsingin yliopistoon oli 1882 perustettu voimistelunopettajalaitos.

Wilskmanille itselleen elämän koulu oli jo nuoresta sen verran kova, ettei se voinut olla lyömättä leimaansa hänen voimistelun 'filosofiaansa' ja ylipäänsä näkemyksiin ihmisen yhteiskunnallisista tehtävistä. Hän syntyi vuonna 1854 pappissukuun Keski-Pohjanmaan Töysässä, mutta perhe jätti hänet perinnöttä maailmalle lähtiessä. Sukulaisten tuella ja kotiopettajan toimensa tuloilla hän rahoitti opintonsa, ensin Vaasan ruotsalaisessa lyseossa ja sitten yliopistossa vuodesta 1874. Aluksi hän opiskeli matematiikkaa, mutta tutustuttuaan Heikelin voimistelun opetukseen hän siirtyi vuonna 1877 voimistelun opettajaksi Helsingin Suomalaiseen Normaalilyseoon.

Muistelmissaan Wilskman myöntää olleensa nuorena fyysisesti heikko ja kivulloinen ja voimiensa vähyyden vuoksi masentunutkin. Hän ihaili voimailijoita, varsinkin kun heissä näkyi "miehekäs tyyneys ja levollisuus", ja innostui itsekkin voimistelemaan ensimmäisessä suomalaisessa voimisteluseurassa, Alkeisopiston Turnareissa (per. 1878). hän edistyi "voiman hankinnassaan" ja opinnoissaan niin, että valmistui voimistelun opettajaksi voimistelulaitokselta vuonna 1888, missä hän sitten myöhemminkin opetti, vaikka valittiinkin "Norssin" ensimmäiseksi voimistelunopettajaksi vuonna 1893. Näiltä ajoilta ovat peräisin hänen intressinsä fyysiseen antropologiaan, hygieniaan ja terveysoppiin. Näissä toimissaan Wilskman pysyi seuraavat 20 vuotta kouluttaen enemmistön Suomen oppikoulujen voimistelunopettajakokelaista.

Vuonna 1900 Wilskman oli perustamassa ensimmäistä suomenkielistä voimistelu- ja urheiluliittoa, joka ei, päinvastoin kuin vuonna 1906 niinikään Wilskmanin johdolla perustettu SVUL, ollut kilpaurheiluliitto, vaan sen kilpailuohjelma oli suppea ja sen ohjelmisto,

epäilemättä Wilskmanin esityksestä, painottui voimisteluun. Tuolloin hän kamppaili voimallisesti atletismia, ammattimaisuutta ja erikoistumista vastaan ja uskoi vain voimistelun luovan nuorisolle sellaisen fyysisen perustan, jolta voitiin odottaa myös olympiamenestystä. Se, että Suomessa oli SVUL:n perustamisen aikoihin yli 300 voimistelukseuraa ja niissä jäseniä pitkälti toistakymmentä tuhatta, osoittaa Wilskmanin lähitavoitteiden tulleen paljolti saavutetuiksi. Tähän menestykseen nojaa Klaus Suomelan ylistys Wilskmanista suomalaisen olympiaurheilun perustajana. Wilskman kuitenkin johdonmukaisesti vastusti 1910-luvulta alkanutta Pihkalan ja kumppaneiden edustamaa yksilöllisen kilpaurheilun linjaa SVUL:ssa. Hän joutui suuntakiistassa tappiolle, mihin epäilemättä vaikutti se, että hän maltillisena pysytteli erillään jyrkempien suomalaisuusmiesten kiihkoisanmaallisuudesta ja pyrki sovitteluun työväen ja ruotsiapuhuvien liittojen kanssa. Wilskmanin pitkä ura päättyi kouluhallituksen voimistelun tarkastajana (1913–)1918–1926.

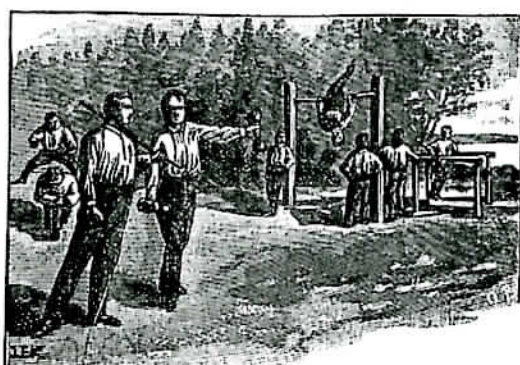
Millaista sitten oli Wilskmanin kirjallinen työ ja millaisia tuotteita hänen kynästään lähti maailmalle? Aluksi hän ei osannut suomea, vaan opetteli sen 1880-luvun alusta lähtien suomentaessaan urheilun ja voimistelun sanastoa. 1890-luvun alusta lähtien Wilskmanilta alkoi sujua suomeksi yhtäläillä propagandistinen kirjoittelu, voimisteluotteiden ja -metodien popularisointi kuin tieteellistyyppinen, hygienian ja antropologis-tilastollinen tutkimuskin. Pian K.G. Göös ja Heikelin nuorten miesten voimisteluohjeet korvattiin Wilskmanin ohjekirjoilla. 1920-luvun alkupuolelle mennessä hän oli julkaissut melkoisen määrän voimistelun, hygienian ja terveydenhoidon käsikirjoja, tietokirja-, sanomalehti- ja aikakauslehtiartikkeleita sekä joukon pikkututkimuksia. Ansiot tieteen saralla tosin olivat verraten vaatimattomat, vaikka joitakin tuloksiaan, mm. suomalaisten 'rotuominaisuuksien' mittauksista, Wilskman itse pitikin merkittävinä. Kaiken kaikkiaan Wilskmanin tuotanto oli laajempi kuin esimerkiksi teoreettisemmän Heikelin. Wilskmanin tunnetuin teos oli lajiesittely *Suomen Urheilut* (1904, suom. 1907) ja kiistellyin hänen *Terveysoppinsa* (1919), joka oli alansa ensimmäinen koulukirja, kun terveysopista tuli oppiaine vuonna 1913.

Terveydenhoito-yhdistyksen lentokirjoja N:o 7.

Voimistelun vaikutuksesta terveyteemme ja kehitykseen.

Kirjoittanut

Nvar Wilskman.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1894.

*Wilskmanin ensimmäisen julkaisun kansikuva kertoo, miten "herras-
miesmäistä" voimistelu ulkona saattoi vielä 1800-luvun lopussa olla*

Aatehistorian kannalta tärkeimmät Wilskmanin julkaisut ovat voimistelun ja hygienian päämääriä, tavoitteita, teoriaa ja metodia koskevat kirja(se)t ja artikkelit. Mainittakoon erityisesti kirjaset *Voimistelun vaikutuksesta terveyteemme ja kehitykseen* (1894), aikalaisten arvostama *Terveys ja tarmo* (1910), *Miehen tarmo, sotilas-kunto ja huumausaineet* (1924) ja oppikirja *Terveysoppi kouluja*

varten (1919) sekä lukuisat kirjoitukset ajankohtaisista voimistelun kysymyksistä Wilskmanin itsensä perustamassa (1898) ja vuoteen 1908 toimittamassa *Suomen Urheilulehdessä*. Jos nämä eivät ylläkään aikansa suomalaisen voimistelututkimuksen terävimpään kärkeen, ne paljastavat sitäkin paremmin sen voimistelun 'filosofian' ja -aatteen, mikä tuli tutuimmaksi hänen lukijakunnalleen, voimistelunopettajille, ylioppilaille ja alemmille virkamiehille.

Wilskman pyrki laajaan käsitysten muokkaukseen julkisella moralismilla ja pelkistetyllä 'elämänfilosofialla'. Perustana hän käytti erityisesti tietoja ihmisen elintoimintojen ja aineenvaihdunnan ehdoista. Hän kirjoitti niille, jotka eivät kaivanneet syvällistä teoriaa, vaan yksinkertaisia elämänohjeita ja aatteenvahvistusta. Hänen tekstinsä olivat yht'aikaa elämän muuttumattomiin lainalaisuuksiin vetoavia, sävyiltään vakuuttelevia ja opettavaisen käytännöllisiä. Hän lähestyi nuorisoa sinutteleamalla ("olet varmaan..."), jatkoi usein uhkaamalla (raihnaisuus, hulluus) ja siirtyi sitten puhumaan esikuvista ja tulevasta suuruudesta. Kirjoitusten loppuun hän mielellään sijoitti kehotuksia rukoilemaan "tervettä mieltä terveeseen ruumiiseen". Pääsanomaltaan tekstit toistivat loppuun asti regeneraation toivoa ja reformistista utopiaa, eri painotuksin riippuen siitä, millaisen tulkinnan Wilskman kulloisellekin Suomen poliittiselle tilanteelle antoi.

VOIMISTELUN FYSIOLOGIA JA 'FILOSOFIA'

Aiheita uuteen, vakavampaan suhtautumiseen ruumiinharjoituksiin saatiin Suomeenkin yleiseurooppalaisista lähteistä. Valistusajalla ne oli alistettu ihmisluonteen kasvatuksen palvelukseen ja jalomman ihmismuodon saavuttaminen jäi sivutuotteeksi. Samoin 1800-luvun alun assosiaatiopsykologia, johtava brittiläisperäinen suuntaus mielen ja ruumiin dualistisuuden korostamisessa, piti tahdon harjoittamista ruumiin kontrollin ensi ehtona. Ruumiinharjoitukset saattoivat kyllä lisätä 'tahdonvoimaa' ja antaa luonteelle 'energiaa' toimia, mutta luonteen jalostaminen älyllisin ja sosiaalisin ponnistuksin oli sivistyksen perusta. Suomessakin vedottiin jonkin verran tähän liberaaliin individualismiin, mutta pääasiassa voimistelun aatevaikutteet tulivat Ruotsista ja Saksasta, maista, joissa ruumiinhoito asetettiin jo 1800-luvun alussa mielen ja älyn ominaisuuksien koulumisen rinnalle.

Sekä ruotsalaisessa (lingiläisessä) että saksalaisessa (guts-muthslaisessa) traditiossa korostuivat kollektiiviset kansalliset tavoitteet terveen ja puolustuskykyisen 'kansaruumiin' rakentamiseksi. Niihin tukeutui esimerkiksi Heikel ohjekirjassaan *Praktisk handboken i skolgymnastik för gossar* (1874), missä hän esitti, että kouluvoimistelun oli herätettävä nuorten kiinnostus miehiseen urheiluun niin, että he rauhan töissä kykenivät osoittamaan samaa rohkeutta kuin Saksan nuoriso Ranskan-Saksan sodassa 1870-71. Argumentit brittiläismallisen sisäoppilaitosliikunnan puolesta jäivät vähiin. Näin voimistelusta tuli Heikelillä väline kurinalaisemman kansalaisen luomiseksi tahdon hallinnan tehostamisella; järjestys- ja sauvaliikkeet, niiden suorittamisen täsmällisyys ja tarkkuus loivat kurinalaisuutta ja kasvattivat mielenmalttia. Inhimilliset voimavarat, 'elinvoima' ja 'tahdonvoima' oli harmonisoitava ja asetettava kansakunnan lujittamisen ja sen työpanoksen kasvattamisen palvelukseen. Työteliään ja asekuntoisen kansalaisen luonteenmuokkaus, missä korostui kurinalaisuus, tottelevaisuus ja järjestyksenrakkaus oli Wilskmaninkin voimistelun kauaskantoinen päämäärä, mutta hänen voimistelun ideologiansa poikkesi monessa suhteessa Heikelin esittelemästä.

Wilskmanin maailmankatsomus muistutti lähinnä deismiä, mutta siihen sekoittui moderneja kehitysopillisia ja degenerationistisia piirteitä. Varhaisissa (1887, 1894) voimistelua käsittelevissä julkaisuissaan hän samaisti Jumalan luonnonvoimiin, jotka jylläsivät ihmiskunnassa sekä voimakkaiden ja heikkojen että hyvän ja pahan taisteluissa. Ihmisen perustila oli häilyvä, sitä säätelivät ankarat kehityksen ja degeneraation lait, joista jälkimmäinen näytti saaneen 1880-90-luvuilla Suomessakin yliotteen. "Rappeutumista" edistivät ulkoiset ja sisäiset "viholliset", sairaudet, huono perintöaines ja paheet. Jos ihminen laiminlöi ruumiinsa hoidon, hänen "henkivoimansa-kin", siveys ja äly heikkenivät ja luonne vioittui. Seuraukset olivat pelottavat: "ihminen tulee oman ruumiinsa, lihallisten himojensa ja ulkonaisten olotapojensa orjaksi". Hän oli pian tahdoton, saamaton, iloton, tyytymätön, siveetön, kaiken kaikkiaan kansalaiskelvoton. Rappion oireet ilmenivät epämuodostumina nuorten luustossa ja litteissä rintakehissä, sen syinä olivat yhtäläillä kyyristely, väärin muotoillut pulpetit, jopa pöytään nojaaminen tai potkukelkan potkiminen aina samalla jalalla. Sen kausaliteetin piti olla tuttu kaikille: